

1893	Charles-Marie Widor	II/10	Párizs	Selongey 1986 +
1894	Albert de l'Espée báró	III/41	Párizs	Párizs 1909 +
1896	Albert Dupré	II/10	Rouen	Rouen 1945 +
1896	Mel Girona	II/10	Barcelona	
1897	Aimé Morot	II/11	Párizs	Magántul.1944,89
1898	Albert de l'Espée báró	IV/70	Biarritz	Párizs 1913-19 +

Ars Organi 46 (1998) szeptember

A folyóirat őszi számában Felix Friedrich írása („Johann Sebastian Bach und der thüringische Orgelbau”) a „Bach-orgona” fogalmát igyekszik meghatározni, majd felvázolja a Bach-család és különösen Johann Sebastian Bach kapcsolatát thüringiai orgonákkal és orgonaépítőkkal. J. S. Bach néhány orgonaépítés tervezésében is részt vett, főként Johann Friedrich Wender és Heinrich Nicolaus Trebs több hangszerének készítésére lehetett befolyása. Hasonló munkakapcsolat azonban nem állt fenn Bach s a kor legjelentősebb szászországi orgonaépítője, Gottfried Silbermann között, melynek okát egyes kutatók Silbermann hajlíthatatlan, saját elképzeléseihöz csökönnyösen ragaszkodó magatartásában vélik felfedezni. A cikkben idézett Frank-Harald Greß szerint „... Silbermann [...] nyilván értette a módját, hogyan tartsa távol a kritikus szakértőket. Másként aligha érthető, hogy J. S. Bachot egyetlen Silbermann-orgona átvételére sem kérték fel, jóllehet ő éppen Szászországban és Thüringiában tevékenykedett, és orgonaépítészeti kérdésekben messze földön vezető szaktekinélynek számított.” A tanulmány végül röviden jellemzi a XVII–VIII. századi thüringiai orgonatípust.

Klaus Döhring a XIX. század néhány veszfáliai orgonaépítőjének tanonc- és vándoréveit elemzi, s ennek alapján igyekszik összeállítani a vidék orgonaépítőinek genealógiáját. A mesterek egy része más szakma (asztalos, bútorasztalos, szobrász, zongorakészítő) kitanulásával kezdte tanulmányait, s csak később döntött az orgonaépítés mellett. A vidéken három jelentős orgonaépítőközpont működött (Münster, Dülmen, Köln), ezek biztosították a szakmabeliek többségének kiképzését. Számos veszfáliai orgonaépítő távolabbi vidékeken is dolgozott, a század első felének kiemelkedő mesterei főként keletnémet (szászországi és berlini), valamint osztrák (bécsi, salzburgi) műhelyekben töltöttek el hosszú időt.

Christian Ahrens a XIX–XX. századi orgonaépítészeti egyik kedvelt hangszínének, a *Physharmonika* regiszternek építéstörténetét dolgozza fel. Az átcsapó, nyomólérendszerű nyelvjáték elsősorban német területeken volt kedvelt (az angolszász orgonaépítésben a szívólérendszerű, expresszivitást nélkülöző típus terjedt el), s a legnagyobb népszerűségnek Közép-Németországban, Ausztriában és Svájcban örvendett. Bár építéséről már a XIX. század eleje óta vannak adatok, annak fénykora az 1840 és 1880 közötti időre tehető.

Andrea Pach *Gottfried von Einem* osztrák zeneszerző (1918–1996) *orgonás darbjait* (szonáta, orgonaverseny, templomi szonáta) elemzi. Mivel a Schönberg, Berg és Webern nevével fémjelzett bécsi iskola működése alig hagyott nyomot az orgonairodalomban, von Einem és osztrák kortársai —Karl Schiske, Anton Heiller— stílusára idősebb honfitársuk, Johann Nepomuk David (1895–1988) neoklasszikus művészete volt döntő hatással.

A „Dokumentum” rovat az *1623-ban Hamburgban „Thesauri consiliorum et decisionum”* címmel *megjelent* gyűjtemény egyik, *orgonával kapcsolatos állásfoglalását* közli. A wittenbergi egyetem teológiai karán megfogalmazott vitairat főként ószövetségi szövegekre hivatkozva indokolja a hangszerek használatának jogosságát a keresztény/keresztyén istentiszteleten, helytelenítve ezzel a német reformátusok („die Anhaltischen”) elutasító magatartását.

Martin Kuhnt a *prágai Smetana-terem 1912-ben épült Voit-orgonájának (III/70) restaurálásáról* számol be. Az elektropneumatikus, táskaladás, mozgatható játszóasztallal ellátott hangszert a későromantika stílusában Karel Stecker prágai akadémikus, zenetudós diszponálta. Az orgonát fél évszázad múltán, 1961–62-ben, a kor ízlésének megfelelően átépítették és kibővítették (IV/89), valamint új játszóasztalt készítettek hozzá. Az épület teljes felújításához kapcsolódóan 1995–97-ben a Voit-orgona restaurálására is sor került. A munkálatokat végző hardheimi Vleugels-cég visszaállította az eredeti diszpozíciót, felújította a még meglévő sípsorokat, és analógiák alapján pótolta az időközben eltűnt tíz Voit-regisztert is — főként vonókat és romantikus kevert változatokat. (A korabeli állapotoknak megfelelően a fémsípsorok $2\frac{2}{3}$ -nál nagyobb sípjai horganyból készültek, a tíz nyelvregiszter közül pedig négy átcsapó változat!) Mivel 1961–62-ben a pneumatikus traktúrarészeket teljesen eltávolították, ezek rekonstruálására nem került sor. A Prágai Nemzeti Múzeum raktárából viszont előkerült az eredeti játszóasztal, melyet felújítva és a mai elektromos biztonsági előírásoknak megfelelő szerkezetekkel ellátva ismét az orgonához kapcsoltak. Napjaink előadói gyakorlatának igényeihez igazodva egy új —második— mozgatható játszóasztal is készült a BDO-szabványok szerint, 2650 „setzer” -kombinációval.

Maximilian Zweimüller egy kétmanuálos, 16 regiszteres, mechanikus csúszkaladás *háziorgona tervezésének irányelveit*, kivitelezésének problémáit ismerteti.

Felix Friedrich a Gottfried Silbermann Társaság 1998 elején Freibergben tartott szimposiumáról tudósít; az ülés témája az egykori Silbermann-tanítvány, *Zacharias Hildebrandt (1688–1757) munkássága* volt.

Hans Joachim Woothke beszámolójában német orgonaépítők és orgonaszakértők 1998. májusában Karlsruhe közelében tartott gyűléséről olvashatunk. A németországi egyházi adók utóbbi években tapasztalható fokozatos csökkenése az orgonamegrendelésekre fordítható pénz folyamatos apadását is jelenti. A piac beszűkülésének mérséklésére a találkozó résztvevői olyan orgonaépítészeti megoldások szélesebb körű alkalmazásának lehetőségeit vették sorra, melyekkel kisebb gyülekezetek is a liturgiát megfelelő szinten kiszolgáló, de olcsó hangszerekhez juthatnak. A megbeszéléshez egy 24 kisorgonát felvonultató kiállítás is csatlakozott.

A közleményekből többek között arról értesülhetünk, hogy 1998. június 10-én, életének 93. évében *elhunyt* Fernando Germani világhírű orgonaművész, a római Szent Cecília Akadémia egykori professzora, a Szent Péter-templom volt orgonása.

Das Orgelforum 1 (1998. május)

Az újság az 1975-ben alapított ausztriai egyesület, az „Oszták Orgonafórum” lapja, mely a *Magyar Egyházzene* szemlerovatában korábban már többször ismertetett *Österreichisches Orgelforum* utódja. Az utóbbi években rendszertelenül kiadott újság e számtól új névvel és számozással jelenik meg, felelős szerkesztője azonban továbbra is Günter Lade, s a lap formátuma is változatlan.

A szakcikkek sorát Hans Steinhaus írása nyitja meg, melyben a szerző a későbarokktól a későromantikáig terjedő időnek *több mintadispozíció-sorozatát elemzi*. Elsőként Dom Bédos bencés orgonaépítő és teoretikus híres műve, a „L'art du facteur d'orgues” 1770-ben megjelent hangképvázlatairól olvashatunk. Majd Georg Christian Friedrich Schlimbach (1801), Johann Gottlob Töpfer (1855) és Joseph Guédon (1903) orgonaépítészeti írásainak diszpozícióival, az egyes regiszterek leírásával, a regiszterek korabeli szerepével ismerkedhetünk meg.

Günther Lade a *zwettli cisztercita apátság orgonájának történetét* ismerteti. A hangszer a délnémet barokk egyik legjelentősebb orgonaépítőjének, Johann Ignaz Egedachernek (1675–1744) műhelyében készült. Egyike azon kevés oszták barokk orgonának, melyek három manuállal épültek meg. A hangszer (III/31) több szempontból is különleges: a kettéosztott nagyorgonaházban csak a 10 regiszteres pedál kapott helyet, mindhárom manuálmű a mellvédbe állított pozitívba került; harmadik manuálja a hagyományos értelemben véve nem önálló karakterű mű, („Werk”), hanem több, különleges effektusokat szolgáló „Special Galanteri Register” gyűjteménye — immár az orgonaépítésben is jelezve az orgonajátékban bekövetkezett változásokat. — Az orgonát 1983-ban Gerhard Hradetzky, majd 1991-ben Jürgen Ahrend restaurálta, visszaállítva az 1731-es állapotot, megőrizve a tört mélyoktávós, 47 hangos manuál- és 18 hangos pedálbillentyűzetet.

Otto Biba írásában a *rövid és a tört mélyoktáv kialakulásának és használatának történetét* tekinti át. A végig kromatikus billentyűzetek készítésének gyakorlata Ausztriában csak a XIX. század első harmadában kezdődik, Anton Bruckner még a 60-as években is meghagyja a 18 hangos, rövid mélyoktávós pedál szolgálati helyének, a linzi dómnak orgonájában.

Karl Schütz, az „Österreichisches Orgelforum” elnöke a *heiligenkreuzi cisztercita apátság orgonájának történetét* mutatja be. A hangszert 1804-ben Ignaz Kober egy korábbi barokk orgonaházba építette be, két manuállal, pedállal, 53 regiszterrel. A diszpozíció, a csupán három műre elosztott nagyszámú változat —köztük elsősorban a sokféle nyolclábás és effektusregiszter— már a barokk